

Pokeria vai sissisotaa – tutkimus poliittisen uutiskielen metaforista*

MAIJA STENVALL

Poliittisen uutisraportoinnin ydintä ovat poliittikan kilpailulliset tapahtumat (vaalit, lainopilliset kiistat, sopimusneuvottelut, huippukokoukset jne.), koska niihin »sisältyy sekä yllätyksellisiä aineksia että henkilöitä, jotka joko häviävät tai voittavat» (Edelman 1988, 102). Tällaisissa tapahtumissa onkin jo itsessään 'metaforisia' piirteitä, joita poliittisessa uutiskielessä käytetyt metaforat entisestään korostavat. Amerikkalainen politiikan tutkija Murray Edelman (mt., 92) toteaa, että yhteiskuntapoliittisten ratkaisujen pitkäaikaisvaikutuksia ei juurikaan käsitellä uutisraporteissa, koska ne voidaan todeta vasta aikojen kuluessa; sitä paitsi ne ovat usein monimutkaisia ja vaikeaselkoisia.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan metaforia, joita käytettiin erään poliittisen 'spektaakkelin' uutisoinnissa: raporteissa Maastrichtin liittosopimuksen käsittelyn loppuvaiheista, jotka huipentuivat luottamuslauseäänestykseen Britannian parlamentissa heinäkuun loppupuolella vuonna 1993. Yli vuoden kestänyt »puhesirkus» (Helsingin Sanomat 23. 7. 93) monine äänestyksineen sisälsi juuri ne ainekset, jotka tekevät poliittisista tapahtumista 'uutisarvoisia': kiihvaita väittelyitä ja tiukkoja äänestyksiä parlamentissa, poliittisia liittolaisia ja vihollisia, jännitystä ja epävarmuutta. Kaiken kaikkiaan se oli yksi monista »insti-

tuutioksi muuttuneista kilpailuista» (*institutionalized contests*) (Edelman 1988, 102), jotka eivät juurikaan vaikuta ihmisten elämään eivätkä heitä edes kiinnosta.

Tutkimusaineisto on kerätty kahden suuren uutistoimiston, brittiläisen Reuterin ja yhdysvaltalaisen AP:n, 19. – 25. 7. 1993 välisenä aikana lähettämistä (englannin kielisistä) uutissähkeistä. Tutkimuskohteena ovat Maastrichtin sopimuksen ratifiointiprosessiin liittyvät metaforat. Pääpaino on uutistoimittajien käyttämissä metaforissa, joista erottuu selvästi kolme metafora-tyyppiä, eräänlaista 'perusmetaforaa' (Lakoff ja Johnson käyttävät nimitystä *structural metaphor*): sota-, peli- ja matka-metaforat. Uutissähkeisiin sisältyy suoria lainauksia poliitikkojen, etenkin pääministeri John Majorin, lausunnoista ja puheista. Niissäkin käytetään runsaasti metaforia, jotka paljastavat millaisina poliitikot itse näkevät ratifiointiprosessin ongelmat; samalla ne antavat myös mahdollisuuden metaforien vertailuun.

Maastricht-ratifiointiprosessi Britannian parlamentissa

Euroopan unioniin tähtäävä liittosopimus allekirjoitettiin Maastrichtissa helmikuussa 1992. Sopimus salli Britannialle mahdollisuuden jättäytyä ns. sosiaalipykälän ulkopuolelle. 17 kuukautta myöhemmin, 22. heinäkuuta 1993, parlamentti valmistautui vielä kerran keskustelemaan ja äänestämään sopimuksen ratifioinnista. Oppositiossa oleva työväenpuolue halusi näet sisällyttää

* Kirjoitus perustuu tekijän sivuaineen tutkielmaan »The Last Round of the Maastricht Poker Game: A Study of News Agency Language» (Englannin kielen laitos, Helsingin Yliopisto, 1994). Kirjoituksessa esiintyvät sitaatit ovat tekijän suomentamia.

konservatiivihallituksen poistamat sosiaalipykälät liittosopimukseen ennen sen lopullista ratifiointia.

Pääministeri John Majorille ratifiointiprosessista oli tullut »15-kuukauden pituinen Maastricht-painajainen» (Reuter 23. 7. 1993). Huhtikuussa 1992 pidettyjen parlamenttivaalien jälkeen konservatiiveilla oli enää vain 18 paikan enemmistö parlamentin alahuoneessa. Tämän jälkeen Major oli »oman puolueensa vanhoillisten Euroopan unionin vastustajien armoilla» (AP 23. 7. 1993). Kesäkuussa 1992 tanskalaiset äänestivät kansanäänestyksessään liittosopimusta vastaan, mikä vahvisti Maastrichtin vastustajien asemaa myös Britanniassa. Hallitus päätti viivytää ratifiointiprosessia. Asiantuntijoiden mukaan tämä oli virhearvio, jonka seurauksena Majorin asema tuli entistä tukalammaksi. Kun prosessia taas jatkettiin parlamentissa saman vuoden marraskuussa, hallitus voitti tärkeän äänestyksen enää kolmella äänellä. Tästä alkoivat loputtomat väittelyt (yhteensä lähes 200 tuntia) ja lukuisat äänestykset; »parlamentinäytelmä», joka oli »kiihkein vuosikymmeniin» (Helsingin Sanomat 24. 7. 1993).

Heinäkuun 22. päivänä 1993 hallituksen oli voitettava itse asiassa vielä kaksi äänestystä: paitsi opposition vaatimaa sosiaalipykälä-äänestystä itse sopimuksesta oli äänestettävä vielä viimeisen keran. Poliittinen 'skenaario' oli sekava. Noin 25:n sopimusta vastustavan konservatiivikapinallisen odotettiin äänestävän vihaamiensa sosiaalipykälän puolesta siinä toivossa, että koko sopimus menisi nurin. Oppositio puolueet, jotka itse asiassa kannattivat Maastrichtin sopimusta, olivat valmiita äänestämään sitä vastaan, jos sosiaalipykälät jäisivät sen ulkopuolelle. Sitä paitsi työväenpuolueen johtaja John Smith toivoi, että Major joutuisi äänestystappion vuoksi eroamaan.

Hallitus selvisi täpäristä ensimmäisestä äänestyksestä, vain yhden äänen enemmistöllä, mutta hävisi ratkaisevan toisen äänestyksen. Major joutui turvautumaan luottamuslauseäänestykseen, jonka voittaminen merkitsisi myös sopimuksen ratifioinnin hyväksymistä hallituksen esityksen mukaisena. »Konservatiivikapinallisten» oli nyt pakko asettua tukemaan Majoria; uudet parlamenttivaalit olisivat todennäköisesti merkinneet työväenpuolueen voittoa. Hallitus voitti seuraavan päivänä pidetyn luottamuslauseäänestyksen. Kun liittosopimuksen ratifioinnin tiellä ollut vii-

meinen este – sitä vastaan nostettu yksityinen oikeuskanne – oli poistettu, sopimus voitiin viimein ratifioida 2. 8. 1993.

Vastustajien toiveista huolimatta sopimuksen hylkääminen oli epätodennäköistä; korkeintaan ratifiointia olisi voitu viivyttaa. Majorin asemaan tuskin oli todella vaarassa, sillä monimutkainen 'käsikirjoitus' sisälsi muitakin selviytymismahdollisuuksia; sopimushan oli, kuten Major painotti, käytännöllisesti katsoen hyväksytty jo aikaisemmissa äänestyksissä.

Uutisretoriikasta ja 'uutisarvoista'

Uutisraportin perustavoite on luonnollisesti uuden tiedon välittäminen. *Uutisretoriikan* tehokkuus taas on suurelta osin riippuvainen siitä, missä määrin seuraavat kaksi tavoitetta pystytään toteuttamaan: 1) Lukijat/kuulijat on saatava vakuuttumaan uutisjutun 'uutisarvosta' (*newsworthiness*); ts. siitä että kyseessä on uutinen. 2) Esitysten asioiden on vaikutettava todenmukaisilta ja uskottavilta; »tapahtumien faktuaalisuutta» (*factual nature*) on korostettava (van Dijk 1987a, 84).

Uutistuotannon peruskysymys onkin uutisten valitseminen: mikä tekee tapahtumasta *uutistapahtuman*? Kuten Fowler (1991, 13) toteaa, »uutinen ei ole pelkästään se mitä tapahtuu, vaan se mitä voidaan pitää uutisarvoisena ja sellaisena esittää». Seuraavassa muutamia 'merkkejä', jotka auttavat uutisen 'tunnistamisessa': Ensiksi, uutistapahtumat valitaan tiettyjen, suureksi osaksi alitajuisten, kriteerien mukaan, joita yleisesti kutsutaan 'uutisarvoiksi' (*news values*). Näitä uutisarvoja on käsitelty useissa tutkimuksissa; merkittävin on kuitenkin Galtungin ja Rugen vuonna 1965 julkaisema tutkimus, jossa esiteltiin 12 uutisten valintaan, ja esittämiseenkin, vaikuttavaa tekijää. Toiseksi, uutisraporteilla on niille ominainen rakenne, jota kutsutaan relevanssirakenteeksi (*relevance* tai *top-down structuring*). Siten uutisdiskurssille tyypillinen rakenne lisää myös sen 'uutisarvoisuutta', korostaen sisällön tärkeyttä (van Dijk 1987a, 84). Lisäksi rakenne auttaa myös lukijoita uutisjutun 'tunnistamisessa' (mt., 102). Uutisraportin sisällöllisesti tärkein osa on näin ollen sen alku, eli van Dijkkin nimeämistä 'rakennekategorioista' (*superstructures*) merkittävimmät ovat 'otsikko' (*Headline*) ja 'johdanto' (*Lead*) (mt., 53).

Uutiskurssin rakenteen yksityiskohdat eivät ole tämän tutkimuksen kannalta oleellisia. Sen sijaan Galtungin ja Ruge edellä mainituista 12 tekijästä kannattaa esitellä tarkemmin seuraavat kaksi, jotka ovat ominaisia nimen omaan läntisen pallopuoliskon uutisvälitykselle (Galtung ja Ruge 1970, 266) ja tulevat selvästi esiin myös tutkituissa Maastricht-raporteissa:

1) Personointi (*personification*). Länsimaaisessa mediassa tapahtumat esitellään usein yksityisten ihmisten (esim. pääministeri Major...) tai pienen ihmisryhmän (brittihallitus...) tekoina. Yksi syy tähän saattaa olla se, että »yksityiset ihmiset on helpompi tunnistaa – ja heihin on helpompi samastua kuin rakenteisiin tai instituutioihin» (Hartley 1982, 78).

2) Negatiivisuus (*reference to something negative*). Tämä on luultavasti »uutisarvoista» tunnetuin. Kuten Bell (1991, 156) toteaa: »Negatiiviset tapahtumat ovat päivittäisten uutisten perusmateriaalia». Tämä piirre ilmenee myös Maastricht-prosessin uutisoinnissa. Ennen viikon loppupuolella tapahtuneita äänestyksiä mitään ei varsinaisesti »tapahtunut» – lukuunottamatta poliittista »peliä». Poliittisen uutisoinnin keskeiset elementit, jännitys ja draama (ks. esim. Edelman 1988), syntyivät pääasiassa »tuomiopäivän enusteluista» (*»doomsday scenarios»*, The Guardian 22. 7. 1993), joissa Majorin uran katsottiin olevan vaarassa, hallituksen kaatumisella spekuloiitiin jne. Molemmat uutistoimistot, Reuter ja AP, muistuttivat toistuvasti lukijoita siitä, että Major on »nykyajan epäsuosituin pääministeri Britanniassa» (Reuter 21. 7. 1993).

Uutistutkijat painottavat, että tämän kaltaiset tekijät ovat *arvoja*, ne »eivät ole neutraaleja, vaan ne heijastavat yhteiskunnassa vallitsevia ideologioita ja arvostuksia» (Bell 1991, 156). Toisaalta korostetaan myös sitä, että toimittajat eivät luultavasti pyri mitenkään tietoisesti täyttämään näitä kriteereitä; pikemminkin niissä on jonkinlaista institutionalisoituvuutta, jota pakoon toimittajat eivät pääse, vaikka vastustaisivatkin niiden arvomaailmaa (Hartley 1982, 81).

Metafora jäsentää ja auttaa ymmärtämään

Lakoff ja Johnson (1980, 3) väittävät, että metaforat jäsentävät koko käsitemaailmaamme. »Metaforalla tarkoitetaan metaforista käsitettä (*metaphorical concept*)» (mt., 6). Kun esim. län-

simaaisessa kulttuurissa väittely nähdään yleensä metaforisesti sotana, Lakoffin ja Johnsonin mukaan tämä metafora vaikuttaa paitsi ajatteluumme ja kielenkäyttöömme myös siihen, *miten* väittelemme, eli siis itse toimintaan (mt., 4).

Politiikka saattaa muistuttaa peliä tai kaupan-tektoa. Poliitikassa jakaudutaan puolueisiin, jotka vaaleissa kilpailevat voitosta; poliittisissa neuvotteluissa käydään kauppaa. Tällaisen »kaupanteon» seurauksena ei välttämättä ole näkyviä taloudellisia voittoja tai tappioita, mutta yleensä se vaikuttaa tavalla tai toisella tuhansien ihmisten jokapäiväiseen elämään. Poliittinen »peli» taas eroaa oikeasta pelistä siten, että voittajaa ei useinkaan voi heti nimetä. Myöskään ei aina voi tietää, milloin tällainen peli on todella ohi, koska sen seuraukset ilmenevät vasta pitkienkin aikojen kuluttua.

Metafora-prosessissa jonkin asian ymmärtämiseen ja kokemiseen käytetään »jonkin toisen asian termejä» (mt., 5); eli, kuten Thornborrow (1993, 100) muotoilee saman asian, »tuntemattoman tai monimutkaisen tilanteen tulkitsemiseen voidaan käyttää jonkin tutun, helpommin ymmärrettävän »kehysrakenteen» arkipäivän termejä». Metafora siis usein pyrkii »konkretisoimaan» abstraktin asian ja siten helpottamaan asian ymmärtämistä. (Lakoff ja Johnson 1980, 59.)

Tällaisia kielenkäyttöämme, ajatusmaailmaamme (ja jopa tekojammekin) jäsentäviä »perusmetaforia» Lakoff ja Johnson nimittävät »rakenne-metaforiksi» (*structural metaphors*). Kuvaava esimerkki tällaisesta systemaattisesta metaforasta on jo aiemminkin mainittu »väittely on sotaa» (mt., 4). Se, että käsitämme väittelyn metaforisesti sodaksi, heijastuu jokapäiväisessä kielenkäytössämme. Me *puolustamme* väitteitämme, *hyökkäämme* vastapuolen heikkoja argumentteja vastaan, *voitamme* tai *häviämme* väittelyn (mt., 4). Nämä ilmaukset ovat niin luonnollinen osa kieltämme, että tuskin edes huomaamme niissä mitään metaforista. »Yleisellä» tasolla toimivat systemaattiset metaforat ja tiettyssä tilanteessa käytetyt metaforiset ilmaukset ovat metaforisen ymmärtämisen (*metaphorical understanding*) kaksi eri puolta (Lakoff 1991).

Metaforia tutkittaessa on tärkeää muistaa, että kun ymmärrämme jonkin käsitteen metaforisesti toisen käsitteen avulla, on aina kysymys *ositaisesta* päällekkäisyydestä. Kuten Lakoff ja Johnson (1980, 13) tähdentävät, kyse ei ole sa-

masta käsitteestä, toinen vain ymmärretään toisen käsitteen välityksellä. Aina on jotain, joka jää piiloon; joka ei 'sovi'. Toisin sanoen, kun puhumme väittelystä sotana, *korostamme* käsitteen sotaista puolta, sovittelun mahdollisuus jää piiloon. Samoin kun toimittajat näkevät politiikan pelinä, he eivät huomaa »yhteiskuntapoliittisten ratkaisujen pitkäaikaisvaikutteita», vaan keskittyvät kuvaamaan politiikan dramaattista, jännittävää puolta, ts. seuraavat mallia, joka Edelmannin (1988) mukaan juuri on tyypillinen poliittiselle uutisoinnille.

Metafora ja kognitiiviset tietorakenteet

Metaforisessa käsitteessä on siis kaksi aluetta. Chilton (1988) nimittää näitä alueita 'problemaattiseksi' ja 'tunnetuksi'; Lakoff ja Turner (1989) puhuvat 'kohdealueesta' (*target domain*) ja 'lähdealueesta' (*source domain*). Tässä tutkimuksessa 'problemaattinen' eli 'kohdealue' on Maastrichtin sopimuksen ratifiointiprosessi (ja kaikki sen John Majorille ja konservatiivihallitukselle tuomat ongelmat). Uutistoimistojen sähkeissä prosessi on nähty mm. sotana, pelinä tai matkana; analysoitujen metaforien 'tunnetulla' eli 'lähdealueella' juuri edellä mainitut 'tutut' rakenteet esiintyvät useimmin.

Useat metafora-tutkijat ovat yhdistäneet 'lähdealueella' käytetyt ajatusrakennelmat mm. psykologiassa tutkittuihin kognitiivisiin rakenteisiin (*background knowledge structures: schemas, frames, scripts*)¹. Chiltonin mielestä (1988, 60) metaforassa voisikin olla kysymys siitä, että »jokin asia tai 'skripti' ('kehys') kuvataan toisen sellaisen termein». Lakoff ja Turner (1989) puhuvat 'skeemasta' (*schema*): esim. metaforassa elämä on matka, matka-skeeman rakenne 'siirretään' lähdealueelta kohdealueelle (joka on elämä). Metaforan 'suostuttelukyky' perustuukin heidän mukaansa suurelta osin siihen, että käytämme metaforia ja niiden sisältämiä 'skeemoja' automaattisesti, jopa tiedostamatta niitä. Hyväksymme ne jo pelkästään sen takia, että olemme joskus ne oppineet ja käytämme niitä edelleen (mt., 63).

Tässä tutkimuksessa puhutaan sota-, peli- ja matkaskripteistä (*scripts*). Tällaisia 'skriptejä' on tutkittu ja määritelty mm. Schankin ja Abelsonin teoksessa *Scripts, Plans, Goals and Understanding* (1977). Vaikka Schank ja Abelson ovat pääasiassa kiinnostuneet tiedon järjestämisestä tietokoneen muistiin, eli tekoälystä, heidän teoriansa on ollut merkittävä monilla muillakin tieteenaloilla. Schank ja Abelson (mt., 67) väittävät, että ymmärtääksemme tarvitsemme kahdenlaista taustatietoa: yleistä tietoa (ihmisistä ja maailmasta) sekä erikoistietoa, jota 'skriptit' tarjoavat. Kun esimerkiksi menemme ravintolaan, meillä on muistissamme siihen liittyvä toimintamalli eli 'skripti'. Samoin, kun joku kertoo meille parilla lauseella ravintolakäynnistä, osaamme tämän skriptin perusteella täydentää kertomuksen tarvittavilla yksityiskohdilla. Tiedämme esim. että ravintolassa on määrättyjä henkilöitä (kokki, tarjoilija jne.), eri toimintojen välinen yhteys on niin ikään selvillä. Niinpä yhden osan (*slot*) (esim. tarjoilijan) mainitseminen saattaa aktivoida koko skriptin. Schank ja Abelson (mt., 41) määrittelevät skriptin »ennalta-määrätyksi, stereotyyppiseksi peräkkäisten toimintojen sarjaksi, joka kuvaa jotain tunnettua tilannetta».

Tämäntapaisten muistirakenteiden voi väittää olevan tärkeitä myös metaforan 'problemaattisella' kohdealueella. Tilanne brittiparlamentissa ja konservatiivipuolueessa on sekava, koska se *poikkeaa* normaalista; esim. Majorin omien puoluevereidä odotetaan äänestävän hallitusta vastaan, opposition ponnin puolesta. Tiedämme kuitenkin, miten parlamentissa tavallisesti käytäydytään; siitä on olemassa toimintamalli. Tässä tapauksessa voisi ehkä puhua parlamentti-'skenaarista' pikemmin kuin 'skriptistä'.

Metaforan sosiaalinen rooli

Chilton ja Ilyin (1993, 10) väittävät, että metaforalla on sen kognitiivisen tehtävän lisäksi myös 'vuorovaikutustehtävä' (*interactional function*). Esim. poliittisessä keskustelussa metaforat voivat luoda yhteisen pohjan keskustelulle, tai niiden avulla voidaan asia ilmaista kiertoteitse. Metaforat luovat poliittiseen keskusteluun jatkuvuutta. Poliittisessä keskustelussa vastapuoli voi myös tarttua johonkin metaforaan tai sen siihen asti julkilausumattomaan 'johdannaiseen' (*entailment*) vain kumotakseen sen (mt., 11).

¹ Termistä *script* on tässä käytetty nimitystä skripti; eräissä muissa tutkimuksissa se on suomennettu käsikirjoitukseksi. *Frame* on eri tutkimuksissa joko kehys tai puite.

Tutkimusaineisto ja menetelmä

Maastrichtin sopimuksen ratifiointiin liittyvät vii-meiset äänestykset pidettiin Britannian parlamen-tin alahuoneessa heinäkuun 22. ja 23. päivänä. Kuitenkin jo edeltävinä päivinä ratifiointiin lii-tyvistä ongelmista ja poliittisesta 'pelistä' kirjoj-tettiin runsaasti sekä sanomalehdissä että myös etenkin Reuterin uutissähkeissä. Aineistoksi va-litut Reuterin ja AP:n uutisraportit ovat sen vuoksi ajalta 19. – 25. 7. 1993. Selvyyden vuoksi on lisättävä, että uutissähkeet on poimittu vain näi-den uutistoimistojen yhden asiakkaan vastaanot-tamasta materiaalista, nimittäin Yleisradio Oy:n uutisprinteistä.

Brittiläinen Reuter ja yhdysvaltalainen AP kuuluvat »neljän suuren» kansainvälisen tietotoi-miston joukkoon. Näitä suuria tietotoimistoja pi-detään yleisesti eräänlaisina 'edelläkävijöinä' (*agenda-setters*, Boyd-Barrett 1980, 19), jotka useiden vuosikymmenien ajan ovat muokanneet sekä uutisdiskurssin rakennetta että käsitystä sii-tä, mikä on uutinen. Uutistoimistot pyrkivät ole-maan 'puolueettomia' uutisten välittäjiä. Uutis-toimistojen kieltä pidetään usein 'neutraalim-pana' kuin sanomalehtien tekstejä; tai ainakin niiden katsotaan »pyrkivän faktuaalisuuteen», koska ne toimittavat lähdeaineistoa eri puolille maailmaa (van Dijk 1987b, 122). Uutistoimisto-jen *retoriikassa* vaikuttavat kuitenkin samat tej-kiöt kuin uutisretoriikassa yleensä, vieläpä ko-rostuneina; 'uutisarvoisuus', uskottavuus ja no-peus ovat niille – jo kaupallisistakin syistä – en-siarvoisen tärkeitä. Paradoksaalisesti voisikin väittää, että pyrkiessään olemaan 'neutraaleja', ne joutuvat omaksumaan monia läntisen journalis-min stereotyyppisiä, mikä taas on uhkana juuri tuolle 'neutraaliudelle'.

Reuterin uutisraporttien kokonaismäärä aineis-tossa on 32. Näistä 15 lähetettiin ennen varsinais-ta äänestystä; niissä siis käsiteltiin poliittisen 'pe-lin' eri vaiheita. AP taas lähetti ainoastaan viisi uutissähkettä ennen ensimmäistä äänestystä; ko-konaismääräksi tuli 26. Lisäksi AP:n aineistos-sa on enemmän toistoa kuin Reuterilla; *uusia* metaforia löytyi vain 16 uutisraportista.

Tutkimuksen pääasiallinen tarkoitus oli uutis-toimittajien käyttämien metaforien analysointi. Kuten jo aiemmin on käynyt ilmi, tässä keskityttiin kolmen yleisimmän 'perusmetaforan' analy-sointiin. *Metaforisia ilmauksia* (joita niitäkin täs-

sä tutkimuksessa lyhyiden vuoksi nimitetään usein vain *metaforiksi*) kertyi kaiken kaikkiaan 240, joiden jakauma esitetään myöhemmin tau-lukkona. (Tässä luvussa ovat mukana myös uutis-teksteissä useaankin kertaan *toistetut* ilmauk-set). Luvut tarjoavat myös mahdollisuuden ver-tailla eri metafora-tyyppien yleisyyttä Reuterin ja AP:n kesken. On kuitenkin muistettava, että tut-kimuksen tarkoituksena oli tutkia poliittista uutis-kieltä (uutistoimistokieltä) yleensä eikä verrata näiden kahden uutistoimiston käyttämiä metafo-ria. Vertailussa on sitä paitsi otettava huomioon, että Reuterille ratifiointi-prosessissa oli kysymys kotimaan politiikasta; tämä selittänee sen seikan, että Reuter oli AP:tä kiinnostuneempi raportoimaan poliittisen 'pelin' eri vaiheita.

Metaforien valitsemisessa oli kolmenlaisia vai-keuksia. Ensimmäisen ongelman ovat kohdanneet muutkin metaforien tutkijat. So (1987, 624) to-teaa, että »metaforien ja ei-metaforien välillä ei ole mitään selvästi tunnistettavaa rajaa». Toisek-si, peli- ja sota-metaforia ei aina ole helppo erot-taa toisistaan; esim. sellaiset sanat kuin *voittaa*, *hävitä*, *voitto*, *tappio* jne. voivat kuulua kumpaan ryhmään tahansa. Tällaiset ilmaukset olenkin jät-tänyt analyysin ulkopuolelle. Kolmas ongelma oli juuri tuo uutistoimistokielelle tyypillinen pulma: miten suhtautua toistoihin? Uutistoimistot tois-tavat usein osia (ja siis myös metaforia) aikai-semmin lähetetyistä raporteista; joskus koko säh-ke lähetetään uudestaan esim. otsikossa esiintyneen virheen takia. Tekstinkäsittely tietokoneel-la on myös nopeutunut, ja tämä näkyy mm. sii-nä että metaforisia ilmauksia toistetaan myös hie-man muunneltuina.

Toimittajien käyttämien sota-, peli- ja matka-metaforien lisäksi analysoin lyhyesti myös poliit-tikkojen käyttämiä metaforia, eli metaforia niiden 'sosiaalisessa roolissa'.

Sota-metaforat

Samalla tavoin kuin väittely nähdään sotana, myös politiikka voi olla metaforisesti sotaa, ai-nakin ristiriitojen kohdatessa. Maastricht-proses-sin aikana Britanniassa oli erikoislaatuinen ris-tiriitatilanne; konservatiivipuolueen sisällä oli hallitusta vastustava oppositioiryhmä. Niinpä ta-vanomaisempien sota-metaforien rinnalle sota-skeemaan syntyi erityinen 'osasto', jota voisi ni-mittää sissisota-skriptiksi.

Analysoiduissa Reuterin uutissähkeissä sota-metaforia käytetään usein otsikoissa sillä tavoin, että ne muodostavat ikään kuin päivästä toiseen jatkuvan 'taistelukertomuksen'. Pääministeri John Major on kenraalin roolissa; häntä vastassa ovat omaan 'armeijaan' kuuluvat kapinalliset. 20. 7. »Major varustautuu Maastricht-yhteenottoon»/»Major gears up for Maastricht showdown», seuraavana päivänä »Major taistelee välttääkseen viime hetken tappion Euroopan unioni-äänestyksessä»/»Major battles to avert last-minute defeat over Europe». 22. 7. »Major edelleen tiukassa taistelussa Maastricht-kiistassa»/»Major locked in tense battle for Maastricht», ja myöhemmin saman päivänä »Majorin epätoivoinen taistelu Maastricht-kapinallisia vastaan»/»Major in last-ditch battle with rebels on Maastricht». 23. 7. »Kapina Britannian hallitusta vastaan alkaa rakoilla»/»Rebellion against British government starts to crack»; ja viimein 24. 7. »Majorin verinen voitto, tulevaisuus pääministerinä vaakalaudalla»/»Major bloodied in victory, leadership questioned».

Kauan kestänyttä ratifiointi-prosessia kuvataan »vuoden mittaisena taisteluna»/»a year-long battle» (Reuter 22. 7.), jossa Major »taistelee viedäkseen Maastrichtin liittosopimuksen sen viimeisen parlamentaarisen esteen yli»/»battles to get the Maastricht union treaty past its last parliamentary hurdle» (AP 20. 7.). Taistelllessaan Major »on nipin napin selvinnyt hengissä opposition väijytyksistä»/»has survived opposition ambushes by the skin of his teeth» (Reuter 21. 7.).

Mutta erityisesti Reuterin raporteissa sissisota-skripti on paljon hallitsevampi kuin nämä yleiset sota-metaforat; todennäköisesti »väijytyksiä» järjestävät Majorin oman puolueen jäsenet pikemminkin kuin oppositiopuolueet. Koko prosessia kuvataan »yli vuoden kestäneenä sissisotana»/»just over a year of guerrilla warfare» (Reuter 20. 7.), tai »kapinallisten kanssa käytynä viivytyssotana»/»war of attrition with the rebels» (Reuter 23. 7.) jonka aikana Major on joutunut »pitämään puoliaan konservatiivikapinallisjoukkion jatkuvaa piikittelyä (myös: väijytyksistä ampujista) vastaan»/»to withstand constant sniping from a band of Conservative rebels» (Reuter 21. 7.). Lopulta 24. 7. »väijytyyään Majoria Maastricht-sopimuksen takia yli 15 kuukauden ajan kapinalliset tunnustivat, että heidät oli nujerrettu»/»after 15 months spent ambushing Ma-

ajor over the Maastricht treaty, the rebels acknowledged they had been outmanoeuvred» (Reuter). Mutta vaikka kapinalliset olikin nyt voitettu, Majorin johtama konservatiivipuolue »kärsi taisteluväsymyksestä»/»shell-shocked» (Reuter 23. 7.).

»Kapinalliset» esiintyvät toki myös AP:n raporteissa. 22. 7. AP kirjoittaa että Major »vetosi kapinallisiin että nämä palaisivat ruotuun»/»pleaded.. for rebels to get into line»; seuraavana päivänä AP:n toimittaja toteaa, että »Major jätettiin noin 40 konservatiivikapinallisen muodostaman joukkion armoille»/»Major was left at the mercy of up to 40 Conservative rebels». Mutta AP:n »kapina» ei koskaan tunnu kehittyvän aivan sissisodan asteelle saakka.

Kuten edellä on todettu, metaforan 'lähdealueella' 'tutuilla' ajatusrakenteilla on tärkeä osuus. Sotaa ei ehkä voi kutsua 'skriptiksi' yhtä suppeassa merkityksessä kuin esim. peliä; voisi myös väittää, että esimerkiksi valottama sissisota-skeema on sekin liian 'yleisluontoinen' skriptiksi. Toisaalta kuitenkin sodan kieli on valitettavasti hyvinkin tuttua uutistoimistojen toimittajille – ja heidän asiakkailleen, muille toimittajille –, ja nykypäivän sodat ovat enimmäkseen juuri sissisotia tai sisällissotia. 'Skripti'-käsite tässä korostaa skriptille tyypillisiä piirteitä, joista olennaisin tässä yhteydessä on sen eri 'osasten' välinen syy-yhteys (kausaaliketju); tiedämme esimerkiksi, että sodasta ei voittajakaan selviä vaurioita.

Peli-metaforat

Edellä on jo puhuttu siitä, kuinka jotkin politiikan piirteet muistuttavat peliä. Ei siis ole yllättävää, että politiikasta myös puhutaan ja kirjoitetaan pelitermein. Poliittisen kielen peli-metafora viittaa usein urheiluun; esim. So (1987, 625) totesi, että Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton välisestä huippukokouksesta kertoneiden lehtiartikkeleiden mukaan neuvotteluissa oli metaforisesti »kaksi toisiaan vastaan pelaavaa joukkuetta».

Usein politiikka nähdään myös korttipelinä. Maastrichtprosessista kertovissa uutistoimistosaähkeissä yleisin peli-metafora viittaa pokeripeeliin, jossa pääministeri Major esitellään yksinäisenä uhkapelurina. Pelissä on erisuuruisia panoksia: Majorin 'uskottavuus', pääministerin paikka, »hänen hallituksensa selvytminen»/»his

government's survival» (AP 23. 7.), vieläpä koko liittosopimuksen kohtalo. Ennen viimeisiä äänestyksiä Major nähdään »pelaamassa kovapanoksisen pokerin viimeistä kierrosta Euroopan unionista»/»playing the last round of high stakes poker over European union» (AP 22. 7.). Äänestyksen jälkeen AP kirjoittaa (23. 7.): »Uhkapeli päätti Majorin voimia kuluttavan, 19-kuukautisen kamppailun...»/»For Major, the gamble ended an enervating, 19-month struggle...». 24. 7. Reuterin toimittaja toteaa: »Asetettuaan panokseksi tulevaisuutensa Britannian pääministerinä John Major on voittanut tiukan parlamenttipokerin»/»Staking his future as British prime minister, John Major has won a tense parliamentary poker game...».

Tämän metaforisen skriptin mukaan Majorin vastapelleina ovat tietenkin hänen poliittiset vastustajansa: oppositiopuolueet ja konservatiivikapinalliset. Mutta kuten Schank ja Abelson (1977, 42) toteavat, skripti esittää asiat aina *yhden* osallistujan näkökulmasta. Siten tässäkin metaforassa ainoa todellinen uhkapeluri on John Major. Majorin ilmoitusta luottamuslauseäänestyksestä Reuter (23. 7.) nimittää »pääministerin äärimmäiseksi uhkapeliksi»/»in an ultimate gamble for a prime minister». Majorin odotetaan kuitenkin voittavan »yksinkertaisesti siksi, että hän on korottanut panokset niin koviksi»/»simply because he has raised the stakes so high» (AP 23. 7.). Luottamuslauseäänestyksen jälkeen useat Majorin puolueoverit sanovat, että tämä oli »osoittanut suurta rohkeutta paljastaessaan kapinallisten bluffirytyksen»/»shown great courage in calling...the rebels' bluff» (Reuter 24. 7.).

Vastapelurit jäävät siis taka-alalle; kapinalliset pitävät »korttinsa piilossa»/»their cards close to their chest» (Reuter 19. 7.). Ainoana viittauksena kapinallisten uhkapeleihin Reuterin toimittaja (21. 7.) nimittää heidän aikomustaan äänestää opposition esityksen puolesta »harkitukseksi uhkapeliksi»/»a calculated gamble». Kapinallisten panoksia ei mainita, mutta voi tietysti päätellä, että riskinä heidän uhkapelissään oli mahdollisuus, että he joutuisivat nielemään sekä vastustamansa liittosopimuksen että vielä katkerammin vihaamansa sosiaalipykälät.

Teksteissä puhutaan usein äänestyksistä »viimeisenä parlamentaarisenä esteenä»/»the last parliamentary hurdle» (Reuter 19. 7.), jota voisi pitää urheilu- (ja siis peli-) metaforana; viittaahan

se este- tai aitaajuoksuun. Tässä tapauksessa se mielestäni on pikemminkin matka-metafora, josta enemmän seuraavassa kappaleessa.

Matka-metaforat

Matka-metaforat sopivat erityisen hyvin kuvaamaan poliittisia *prosesseja* jo sen takia, että niihin sisältyy ajatus liikkeellä olost, eteenpäinmenosta. Monet näistä metaforista ovat niin tavanomaisia, että niihin sisältyvä kielikuva jää miltei huomaamatta (esim. hallitus saattaa *ajaa läpi* laki-esityksen). Alkusyösyn Euroopan unioni-keskusteluissa Suomessa yhdentymisprosessia kuvattiin usein juna-metaforalla. Unionin kannattajat pelkäsivät meidän *jäävän junasta*, mikäli lokakuun kansanäänestystulos olisi kielteinen. Euroopan unionista taustatietoa antavan teoksen nimi taas on *Pikajuna Brysseliin*, mikä tuntuisi vihjaavan liittymisen tiukkaan aikatauluun.

Juna-metafora on eräs matka-metaforan 'alaoastoista'. Systemaattisten 'perusmetaforien' alaoastoja (*subparts*) ovat tämänkaltaiset ontologiset metaforat, joiden avulla voimme tarkastella kokemuksiamme ikään kuin »erillisinä kokonaisuuksina tai yhtenäisenä substanssina» (Lakoff ja Johnson 1980, 25). Uutistoimistoteksteissä Maastricht-ratifiointiprosessi nähdään tienä, polkuna, estejuoksuna, rautatienä jne., jotka kaikki ovat matka-metaforan osasia.

Sekä Reuter että AP puhuvat usein esteistä tai aidoista (*hurdles*) eli siis estejuoksusta, mikä tuntuisi viittaavan kilpajuoksu-skriptiin (*race script*). Tässä juoksussa on kuitenkin vain yksi juoksija kerrallaan; kanssakilpailijoita ei näy. Koko prosessin ajan äänestykset parlamentissa ovat olleet erittäin tiukkoja aiheuttaen paljon päänvaivaa hallitukselle; sen vuoksi ne nähdään ylittettävänä 'esteinä'. Tässä metaforisessa skriptissä pääosassa, esteiden yli hyppäämässä, on useimmiten itse sopimus (tai oikeastaan ratifiointi-esitys), mutta skriptiä katsotaan myös Majorin näkökulmasta. Hallituksen kokeman äänestystappion jälkeen 23. 7. AP kirjoittaa: »Mutta torstaina hän [Major] kompastui viimeiseen Euroopan yhdyntymisen tiellä olleeseen parlamentaariseen esteeseen»/»But on Thursday, he failed at the final parliamentary hurdle on closer European union...».

Metaforinen estejuoksu-skripti yhdistää prosessin eri vaiheet: parlamentissa järjestetyt monet äänestykset. Toukokuussa 1992 lakiesitys

»ylittää ensimmäisen tärkeän esteen parlamenttisa-»/»passes its first important parliamentary hurdle» (ensimmäisen äänestyksen) (Reuter 23. 7.). 20. 7. 1993 – useiden äänestysten jälkeen – se »ylittää viimeisen rutiiniesteen»/»passes its last routine hurdle» (parlamentin ylähuoneen enemmistö kannattaa sitä) (Reuter 23. 7.). Vihdoin 23. 7. Majorin hallituksen saadessa luottamuslauseen lakiesitys »selvittää viimeisen parlamentaarisen esteen»/»clearing the final parliamentary hurdle» (Reuter 23. 7.). Mutta senkin jälkeen AP löytää vielä ainakin kaksi »jäljellä olevaa estettä» Euroopan yhdentymisen tiellä: yksityiset oikeuskanteet sekä Britanniassa että Saksassa.

Sopimuksen »kulkua» parlamentissa ovat haitanneet muunkinlaiset metaforiset esteet. »Kerta toisensa jälkeen viimeisen vuoden aikana tie ratifiointiin on tuntunut selvältä, mutta aina on uusi kuilu avautunut hallituksen edessä»/»Time and again over the past year the bill seemed to have a clear run to ratification, only for another trap to open up in front of the government» (Reuter 21. 7.). Konservatiivikapinalliset aikovat äänestää sopimuksen sosiaalipykälän puolesta, koska he toivovat voivansa »suistaa raiteilta koko sopimuksen»/»in hopes of derailing the entire treaty» (AP 20. 7.). Koko ajan John Major on yrittänyt »työntää» lakiesitystä eteenpäin; »vaikeudet ratifiointiesityksen työntämisessä läpi parlamentin»/»difficulties in pushing a bill ratifying the Maastricht treaty through parliament» (Reuter 21. 7.) ovat vahingoittaneet Majorin poliittista mainetta.

Koska ontologiset metaforat ovat kokonaisuuksia, näissä skripteissä on selvä alku ja loppu. Lopullinen päämäärä on tietenkin sopimuksen ratifiointi ja sen jälkeen Euroopan yhdentymisen. Majorin voitettua luottamuslauseäänest-

tyksen 23. 7. Reuterin toimittaja voi vihdoin kirjoittaa: »Tämä raivasi tietä Britannialle niin, että se voi 11 muun Euroopan Yhteisön jäsenen kanssa jatkaa unioniin johtavaa polkua»/»This cleared the way for Britain to join the other 11 European Community members on the path to union».

Estejuoksu-skriptiin verrattuna nämä kulku, tie, polku ym. -metaforat katsovat ratifiointi-prosessia hieman eri näkökulmasta. »Raivattavat» esteet eivät niissä kuulu itse skriptiin, vaan ne ovat pikemminkin 'häiriötekijöitä', poikkamia normaalista parlamentti- 'skenariosta'. Samoin »sopimuksen suistaminen raiteiltaan» viittaa rautatie-skriptissä esiintyvään 'häiriöön'. Eräs toinen esimerkki sen sijaan valottaa tätä skriptiä sen perusmerkityksessä: Majorin voitettua luottamuslauseäänestyksen AP toteaa, että Major »hoputti ('veti raiteelle') vastahakoisen alahuoneen hyväksymään omien ehtojensa mukaisen Euroopan unioni -sopimuksen»/»railroaded a reluctant House of Commons into approving a treaty of European union on his terms» (24. 7.).

Uutistoimistojen käyttämät metaforat vertailussa

Ratifiointiprosessia, ja erityisesti sen kiihkeitä loppuvaiheita kuvattiin muillakin metaforilla kuin yllä esitellyillä – esim. juuri ennen viimeisiä äänestyksiä hallitus yrittää torjua uhkaavan tappion poliittisten »lehmänkauppojen» avulla»/»The horsetrading over Maastricht...» (Reuter 20. 7.). sota-, peli- ja matka-metaforat olivat kuitenkin vallitsevia. Eri metafora-tyyppien välinen jakauma on esitetty Taulukko 1:ssä.

Kuten taulukosta voidaan havaita, olen erottanut toistetut ilmaukset 'alkuperäisistä'. (Monet 'alkuperäisiksi' luetut ilmaukset ovat hyvin samankaltaisia; tämä johtunee uutistoimistojen

Taulukko 1. Uutistoimittajien käyttämät metafora-tyypit

	Reuter	Reuter/toist.	AP	AP/toist.	Yht.
Sota I	48	9	15	17	89
Sota II*	19	3	7	8	37
Peli	11	1	13	17	42
Matka	31	12	17	12	72
Yhteensä	109	25	52	54	240

* Näiden metaforien 'sotaisuus' on riippuvainen asiayhteydestä.

tavasta sisällyttää raportteihin vain hieman muunneltuja osia aikaisemmin lähetetyistä sähköistä).

Aiemmin on jo mainittu, että aineistossa oli 32 Reuterin raporttia ja 26 AP:n raporttia. Metaforia verrattaessa pitää kuitenkin ottaa huomioon, että AP:n raportit ovat yleensä hieman pitempiä kuin Reuterin, niin että lähetettyjen sähköisten yhteispituus on molemmilla suunnilleen sama. Miksi sitten Reuterilla on paljon enemmän metaforia (ainakin 'alkuperäis'-kategoriaan kuuluvia)? Voisi olettaa, että koska Maastricht-prosessi on Reuterille sisäpoliittinen kysymys, sen on vaikeampi pysytellä 'ulkopuolisena'. Se tuntee tarvetta selittää ja selvittää ja käyttää siis enemmän (ja 'voimakkampia') metaforia kuin yhdysvaltalainen AP. Toiseksi, Reuter (ehkä juuri samasta syystä) raportoi poliittisen 'sodan' kaikki vaiheet. Sehän lähetti peräti 15 sähköä ennen varsinaisia äänestyksiä, kun taas useimmat AP:n sähköistä tulivat 24 tunnin sisällä (mikä taas osaltaan selittää sen, että niissä on paljon toistoa). Onkin huomattava, että 51 kaikkiaan 79:stä Reuterin sota-metaforasta on peräisin noista äänestyksistä edeltäneistä raporteista.

Eri metafora-tyyppiä vertailtaessa huomataan, että Reuterin metaforista ylivoimaisesti suurin osa on juuri sota-metaforia; peli-metaforat taas ovat pienin ryhmä. AP:llä ei ole kovinkaan suuria eroja eri metafora-tyyppien lukumäärässä, mutta sielläkin sota-metaforat vievät voiton. Toisaalta pelkät luvut eivät kerro paljoakaan. Kun ajatellaan uutisdiskurssin tyypillistä rakennetta, jossa tärkein osa on raportin alku, voidaan olettaa, että metaforan paikka on myös oleellinen. AP:n sähköissä peli-metaforat, joissa Major (tai hallitus) esiintyy uhkapelurina, ovat usein otsikoissa. Niinpä ylimmäksi vaikutelmaksi AP:n raporteista jääkin, että Maastricht-prosessi nähdään pokerina, vaikka sota-metaforia onkin hieman enemmän. Reuterin raporteissa taas otsikoissa ja raporttien alussa on usein sota-metaforia, mikä entisestään lisää niiden tehoa.

Kaksi kolmesta hallitsevasta metaforisesta skriptistä – peli ja matka – sisältävät lupauksen Majoria ja hänen hallitustaan odottavasta 'onnellisesta lopusta'. Pokerissa oli riskinsä, mutta Major voitti sen. Matka-skripti taas antaa ymmärtää, että heti kun lakiesitys on selvinnyt viimeisistä esteistä, sen voi odottaa saapuvan maaliin; ja Majorin voi lopettaa »työntämisen».

Sota-skripti on paljon ongelmallisempi Majorille.

'Voittajat' kärsivät tietysti myös perinteisessä sodassa, mutta sissi- tai kansalaissodassa (kuten esim. Bosnian sodassa) on todennäköisesti vain 'häviäjiä'. Majoria kuvataan 'voiton' jälkeen »verentahraamaksi» (*bloodied*) ja »haavoituneeksi» (*wounded*). Sota-skripti viittaa siihen, että hänen asemansa on todella kärsinyt. Vaikka hän onkin tehnyt jonkinlaisen »aselevon» kapinallisten kanssa, uusia 'sotia' voi ilmaantua.

Kuten voimme havaita, toimittajat käyttävät erilaisia metaforia kuvaamaan samoja tapahtumia. Koska nämä metaforat korostavat saman prosessin eri puolia, ja niistä voi vetää joskus vastakkaisiakin johtopäätöksiä (voittiko Major todella?), jo tämän voisi väittää vaikuttavan uutistoimistoretoriikan 'faktuaalisuuteen'.

Peli- ja sota-metaforat tuovat molemmat esiin saman piirteen poliitikasta: juonittelun, poliittisen spehtaakkelin. Tässä suhteessa nämä metaforat ovat luultavasti pikemminkin paljastavia kuin harhaanjohtavia, sillä myös todellisen parlamenttiskenaarion 'näyttelijät' näyttävät unohtaneen, että politiikka voisi (tai ainakin sen pitäisi) olla muutakin kuin peliä. Mutta kuten Chilton (1988, 67) väittää: »Kun metafora kerran on juurtunut, sitä ei ole niinkään helppoa kyseenalaistaa». Nämäkin metaforat saavat siten Maastricht-'pelin' näyttämään luonnolliselta, melkein väistämättömältä. Korostaessaan poliittisen pelin jännitystä metaforat luonnollisesti kätkevät politiikan muita puolia. Ne suurentavat kuulua poliitikkojen 'näyttävien' toimintojen ja hitaiden, monimutkaisten poliittisten prosessien välillä; jälkimmäiset vaikuttavat usein enemmän ihmisten jokapäiväisen elämään, mutta niitä on niin vaikea uutisoida.

Poliitikkojen käyttämiä metaforia

Juuri ennen ratkaisevaa luottamuslauseäänestystä 23. 7. John Major puhui parlamentissa vedoten oman puolueensa »kapinallisiin». Saadakseen nämä ymmärtämään tilanteen vakavuuden hän turvautui lukuisiin metaforiin, jotka erosivat oleellisesti toimittajien käyttämistä. Seuraavassa Majorin näkemys ratifointiprosessin ongelmista: »Parlamentin on jätettävä tämä Euroopan unionista syntynyt pattitilanne taakseen. En aio enää sallia sen myrkyttää poliittista ilmapiiriä. Paise on puhkaistava, ja se on puhkaistava tänään»/»Parliament must put this stalemate over

Europe behind it. I am not prepared to let it poison the political atmosphere any longer. The boil must be lanced and it must be lanced today». (Reuter 23. 7.)

Major siis näkee ongelmansa sairautena, myrkyllisenä paiseena. »Pattitilanne» on vaikuttanut paiseen kehittymiseen, mutta metafora ei kerro, mikä tämän pattitilanteen on synnyttänyt. Major voi nyt toimia parantajana ja puhkaista paiseen, mikä yleensä panee paranemisen alulle. Sairausmetaforat ovatkin usein suotuisia poliitikoille; Chilton (1988, 66–67) kertoo esimerkiksi, kuinka poliitikot 1960-luvun puolivälissä väittivät, että Japani kärsii »ydinvoima-allergiasta» (*nuclear allergy*). Tämän metaforan avulla koetettiin todistaa, että ydinaseista »ei ole haittaa normaali-ihmisille»; niinpä »poliitikot yrittäessään 'poistaa' tämän allergian toimivat ikään kuin lääkäreinä» (mt., 67).

Voitettuaan sitten luottamuslauseäänestyksen Major on innokas jättämään koko prosessin »taakseen», »vetämään sen alle viivan»/»draw a line under that» (Reuter 23. 7.). AP lainaa 23. 7. Majorin TV-haastattelua, jossa tämä sanoo: »Olemme piirtäneet viivan hiekkaan. Kaikki ovat palanneet ruotuun.»/»We've drawn a line in the sand. Everyone is back in the fold.» Useita päiviä myöhemmin oppositiopuolueen johtaja John Smith tarttuu Majorin käyttämään metaforaan kumotakseen sen: »Vaikka John Major haluaisikin epätoivoisesti jättää tämän kaiken taakseen lomaviikkojen aikana, me emme salli hänen piirtää mitään viivoja hiekkaan»/»No matter how desperate John Major may be to put all this behind him during the holiday period we will not allow him to draw any lines in the sand» (Reuter 2. 8.).

Konservatiivikapinalliset taas näyttävät todella eläneen jonkinlaisessa 'metaforisessa' sodassa. Sen jälkeen kun heidät oli »nujerrettu», eräs heidän johtajistaan, Bill Cash, sanoo: »Meillä oli mahtava taistelu. Panimme heidät ahtaalle.»/»We had a tremendous battle. We took them to the brink» (Reuter 24. 7.). Toinen »kapinallinen» sanoo: Tietysti olimme tiukoilla tänään. Mutta tämä kysymys myrkyttää kyllä Britannian politiikkaa vielä pitkään»/ »Of course we were over a barrel today. But this issue will poison British politics for a long time» (AP 23. 7.). »Paise» ei ehkä sittenkään parane niin nopeasti kuin Major toivoi.

Lopuksi

Jo nämä muutamat esimerkit osoittavat, että myös poliitikot turvautuvat usein metaforiin; yleensä kylvääkseen oman näkemyksensä toisten mieliin. Maastricht-prosessin kaltaisessa konfliktitilanteessa metaforan 'vuorovaikutus' (*interactional function*) on tavallisesti 'negatiivista'; poliitikkojen väliset vuoropuhelut ovat kiistoja, joissa pyritään kumoamaan vastustajan mielipiteet ja siten myös metaforat.

Metaforan 'erottava' voima on ehkä vahvimmin tullut esille George Lakoffin artikkelissa »Metaphor and War (1991), joka julkaistiin myös Helsingin Sanomissa 12. 1. 1991 nimellä »Sota ja metafora». Artikkelissaan Lakoff väittää, että Persianlahden sotaa edeltäneessä keskustelussa käytetyt metaforat kätkivät elintärkeitä totuuksia, ja myös että metaforat toivat Yhdysvaltain ja Irakin väliset erot korostuneina esiin. Lakoffin mukaan nuo metaforat itse asiassa osoittivat, että sotaan ei ollut oikeutettuja perusteita.

Muutkin tutkijat (ks. esim. Chilton 1988) tähdentävät, että politiikassa käytetyillä metaforilla on merkitystä. Myös poliittisessa uutiskielessä metaforilla on tärkeä roolinsa. Samalla kun ne auttavat meitä ymmärtämään monisäikeisiä asioita, ne vaikuttavat *uutisretoriikkaan* monin tavoin, joita aina ei ole helppo havaita. Esim. kun eri metaforia käytetään saman tapahtuman kuvaamisessa, ne voivat johtaa joskus vastakkaisiin 'skenaarioihin'.

Kuitenkaan tärkeintä ei varmaan ole se, mitä eri metafora-skriptit ennustavat Majorin tulevaisuudesta. Enemmän pitkällä tähtäimellä merkitsee se, että toimittajat *yleensä* käyttävät niin paljon juuri sota- ja peli- (tai urheilu-) -metaforia poliittisessa uutiskielessä. Kuten aiemmin mainitsin, jo uutisvalinta suosii poliittisen elämän 'kilpailullisia' aineksia, ja edellä mainitut metaforat korostavat entisestään niiden tapahtumien 'jännittävyttä'. Tämä voi johtaa »todellisuuden vääristymiseen» (*distortion of reality*), mikä Gastilin (1992, 488) mukaan on pahin metaforien liikkäytön tuoma vaara.

Puhuessaan Persianlahden sotaa edeltäneessä keskustelussa käytetyistä »tuhoisista» metaforista Lakoff (1991) toteaa: »Metaforinen ajattelu ei sinänsä ole hyvää eikä pahaa; se on vain arkipäiväistä ja väistämätöntä (*commonplace and inescapable*)». Uutiskielen metaforien voisi väittää

oleva sekä »hyviä» että »pahoja». Ne ovat »hyviä» lukijoille ja kuulijoille esim. siksi, että ne auttavat heitä ymmärtämään; toimittajille ne ovat »hyviä», koska ne auttavat heitä 'tehokkaampaan' ilmaisuun. Mutta metaforat voivat olla myös haitallisia, silloin kun niitä käytetään stereotyyppisten käsitysten vahvistamiseen. Onko mahdollista kuvata politiikkaa rakentavammillaakin ja vähemmän sotaisilla metaforilla? Onko se välttämättä nähtävä pelinä tai sotana.

LÄHTEET

- Bell, Allan (1991): *The language of news media*. Basil Blackwell, Oxford.
- Boyd-Barrett, Oliver (1980): *The international news agencies*. Constable, Lontoo.
- Chilton, Paul (1988): *Orwellian language and the media*. Pluto Press, Lontoo.
- Chilton, Paul ja Ilyin, Mikhail (1993): Metaphor in political discourse: the case of the 'common European house'. *Discourse & Society*, 4 (1), 7–31.
- Edelman, Murray (1988): *Constructing the Political Spectacle*. University of Chicago Press, Chicago, IL.
- Fowler, Roger (1991): *Language in the news: discourse and ideology in the Press*. Routledge, Lontoo.
- Galtung, Johan ja Holmboe Ruge, Mari (1970): The structure of foreign news. Teoksessa Tunstall J., 259–298.
- Gastil, John (1992): Undemocratic discourse: a review of theory and research on political discourse. *Discourse & Society*, 3 (4), 469–500.
- Hartley, John (1982): *Understanding news*. Methuen, Lontoo.
- Lakoff, George (1991): Metaphor and war: the metaphor system used to justify war in the Gulf. Lähetetty kansainvälisessä tietojärjestelmässä tammikuussa 1991.
- Lakoff, George ja Johnson, Mark (1980): *Metaphors we live by*. Chicago University Press, Chicago.
- Lakoff, George ja Turner, Mark (1989): *More than cool reason: a field guide to poetic metaphor*. Chicago University Press, Chicago.
- Schank, Roger C. ja Abelson, Robert B. (1977): *Scripts, plans, goals, and understanding*. Erlbaum, Hillsdale N.J.
- So, Clement Y.K. (1987): The summit as war: How journalists use metaphors. *Journalism Quarterly*, 64, 623–626.
- Thornborrow, Joanna (1993): Metaphors of security: a comparison of representation in defence discourse in post-cold-war France and Britain. *Discourse & Society*, 4 (1), 99–119.
- Tunstall, Jeremy (toim.) (1970): *Media sociology*. University of Illinois Press, Urbana Ill.
- van Dijk, Teun A. (1987a): *News as discourse*. Erlbaum, Hillsdale N.J.
- van Dijk, Teun A. (1987b): *News analysis. Case studies in international and national news*. Erlbaum, Hillsdale N.J.